

Василь ГАРАНДЖА

молодий науковий співробітник

Інституту історії Церкви

Українського католицького університету

аспірант докторської програми (STD)

філософсько-богословського факультету

Українського католицького університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0294-9231>

e-mail: vasyl.harandzha@ucu.edu.ua

СКЛАДНИЙ ШЛЯХ СТАНОВЛЕННЯ: БОГОСЛОВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ У ЛЬВОВІ ЯК «ПРЕДТЕЧА» ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ (1919–1928)

Досліджено діяльність у Львові богословського ліцею, який був попередником греко-католицької Богословської академії. Показано, що ця академія – перспективний освітній проєкт, який започаткували митрополит Андрей Шептицький і ректор архієпархіальної духовної семінарії о. Йосиф Сліпий, – була створена і розпочала роботу в 1928–1929 рр., а до кінця існування, через несприятливі суспільно-політичні обставини, так і не змогла одержати офіційну акредитацію ні від Польської держави, ні від Апостольського престолу. Виснувало, що, попри це, Богословська академія залишила помітний слід в історії не лише греко-католиків, а й українців загалом.

Зазначено, що після розпаду наприкінці 1918 р. Австро-Угорщини та подальшої поразки Армії Західноукраїнської Народної Республіки Східна Галичина потрапила під владу Польщі й до українців, які не погоджувалися з таким розвитком подій, застосовували різні каральні й обмежувальні заходи. Стверджено, що це стосувалося і можливості здобувати вищу освіту. Встановлено, що, враховуючи всі зазначені обставини, Галицький греко-католицький митрополит Андрей Шептицький змушений був припинити навчання семінаристів на богословському факультеті Львівського університету й організувати для них приватні лекції при духовній семінарії, а в перспективі планував реалізувати свою давню мрію та створити у Львові повноцінний богословський навчальний заклад для східних католиків, однак це вимагало більше часу. Констатовано, що саме богословський ліцей став проміжним етапом, який дав змогу перейти кризовий період і продовжити формацію й наукову підготовку майбутніх греко-католицьких священників.

Ключові слова: вища освіта, Богословська академія, духовна семінарія, Українська Греко-Католицька Церква, Андрей Шептицький, Йосиф Сліпий.

Сьогодні, мабуть, ніхто не заперечуватиме важливості та впливу освіти на розвиток людства. Відповідно цікаві для дослідників і навчальні заклади, у яких власне освіта й поширюється. Одним із таких, знакових для Львова в минулому столітті, була греко-католицька Богословська академія, яку наприкінці 1920-х років заснував митрополит Андрей Шептицький. Хоча вона проіснувала менше 20 років, проте суттєво вплинула на тогочасне суспільство. До того ж, незважаючи на те, що формально і була зліквідована радянською владою наприкінці Другої світової війни, однак ідеї митрополита Шептицького та ректора Йосифа Сліпого продовжили існувати – спершу в Римі як Український католицький університет ім. св. папи Климента, а згодом, після відновлення незалежності України, у Львові – як Львівська богословська академія, згодом перетворена на Український католицький університет.

Історія виникнення та роботи Богословської академії цікавила різних дослідників. Зокрема, про неї згадують у статтях та монографіях історики: Ліліана Гентош¹, Юрій Скіра², Іван Кашчак³, Олександра Киричук⁴ та ін. Однак усе ще малодослідженими залишаються багато важливих аспектів з її історії, а головне – досі бракує цілісного наукового осмислення цього феномена.

Мета статті – вивчити та представити діяльність т. зв. богословського ліцею, тимчасового навчального закладу, що існував при Львівській греко-католицькій духовній семінарії, на основі якого в 1928 р. якраз і створена Богословська академія. Для її розкриття важливо визначити передумови виникнення ліцею, показати особливості його функціонування та схарактеризувати важливість для розвитку богословської освіти у Греко-Католицькій Церкві (ГКЦ).

Питання підготовки майбутнього духовенства в тій частині Київської митрополії, яка прийняла унію з Римом у 1595–1596 рр., почали піднімати практично відразу після її укладення. Однак, попри всі зусилля єпархії, розвинути повноцінну систему духовних семінарій через різні суспільно-політичні обставини не вдалося. Після поділів Речі Посполитої в останній третині XVIII ст. західні українські землі під назвою «Королівство Галичини та Володимирії» перейшли під владу Австрійської монархії. Габсбурзькі правителі провели тут низку реформ у дусі поширеного тоді Просвітництва, що заторкнули й Унійну Церкву, яка одержала назву «Греко-Католицька». Зокрема, 1783 р. у Львові створено т. зв. Генеральну семінарію⁵, у якій мали

¹ Гентош Л. Митрополит Шептицький: 1923–1939. Випробування ідеалів. Львів, 2015.

² Скіра Ю. Позиція Греко-Католицької Церкви у змаганнях за вищу національну освіту в Галичині у 1900–1939 роках. *Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. Львів, 2016. Вип. 9.

³ Кашчак І. Виховання українського греко-католицького священника (1882–1946). Львів, 2007.

⁴ Киричук О. Львівська духовна семінарія УГКЦ та Богословська академія під керівництвом ректора Йосифа Сліпого (1926–1939 рр.). *Історія релігій в Україні: науковий щорічник*. Львів, 2017. Вип. 27.

⁵ Водночас протягом кількох років паралельно ще продовжували діяти єпархіальні семінарії, створені незадовго до цього у Львові, Перемишлі, Галичі–Крилосі, Кам'янці та Барі. Однак згодом перші три закрили, цілком залишивши підготовку греко-католицького клиру в Галичині на Генеральну семінарію (студентів із-за меж Галичини надалі надсилали в інші навчальні заклади). Натомість території, на яких функціювали дві останні, у 1793 р. увійшли до складу Російської імперії і російська влада їх зліквідувала. Більше про їхню діяльність див.: Андрохівич А. Львівське «Studium Ruthenum». *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. 1921. Т. 131. С. 123–195.

перебувати студенти не лише з Галичини, а й із Закарпаття, Пряшівщини й інших частин держави, де жили католики східного обряду⁶.

Майже одночасно із започаткуванням цієї семінарії, 1784 р., у Львові засновано університет, який на момент створення мав чотири факультети: філософський, юридичний, медичний та богословський. У семінарії студенти проходили формацію як майбутні священники, тобто спільно молилися й духовно зростали під керівництвом ректорату, а освіту мали здобувати саме в університеті. Так студенти обох обрядів – греко- і римокатолики – разом навчалися на богословському факультеті Львівського університету⁷.

Ситуація суттєво змінилася наприкінці Першої світової війни. Після фактичного розпаду в листопаді 1918 р. Австро-Угорщини, у Галичині почалася боротьба між українцями та поляками за можливість творити на цій території власну державність. Врешті українські війська змушені були залишити Східну Галичину й регіон перейшов під контроль польського уряду. Нова влада відразу почала форсовану колонізацію різних сфер життя⁸. Університет у Львові перейменували на честь короля Речі Посполитої Яна Казимира (Jan Kazimierz) та запровадили в ньому низку обмежень і вимог до учасників навчального процесу⁹.

Не минули нововведення й богословський факультет. Зокрема, греко-католицькі професори, що тут викладали, весною 1919 р. отримали повідомлення про необхідність скласти присягу на вірність Польській державі. На той момент на факультеті працювало п'ять таких осіб: бібліст та викладач Старого Завіту проф. о. Тит Мишковський, професор пасторального богослов'я з українською мовою викладання о. Іван Бартошевський, викладач Нового Завіту проф. о. Йосиф Комарницький, викладач катехитики та методики для греко-католицьких студентів о. Юліан Дзерович і ще один бібліст – о. Теодозій Галушинський, Чин святого Василя Великого (ЧСВВ). Зважаючи на те, що питання політичного майбутнього Східної Галичини ще не було остаточно вирішене, троє з них – Мишковський, Галушинський і Дзерович – відмовилися скласти цю присягу та відразу були звільнені¹⁰. Отець Бартошевський погодився, однак помер у грудні 1920 р. Позиція о. Комарницького була складнішою. Скласти присягу він відмовився, проте ще раніше, за рік до цих подій, написав прохання про вихід на емеритуру (пенсію). Відповідно вважав, що вільний від складання присяги. Проте ректор університету в серпні 1919 р. надіслав йому повідомлення про звільнення. У грудні о. Комарницький таки погодився скласти присягу та хотів продовжувати викладати. В університеті, з огляду на поганий стан його здоров'я, не планували повертати його до викладання. Зрештою, у червні 1920 р., міністр підписав указ про його переведення на емеритуру з відповідним забезпеченням, але вже в листопаді 1920 р. отець помер¹¹.

⁶ Марусин М. Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні. *Богословія*. 1943–1963. Т. 21–24. С. 40–94.

⁷ Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1918–1933). Lwów, 1934. S. 8–13.

⁸ Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995.

⁹ Wołczański J. Wydział Teologiczny. *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie* / ed. A. Redzik. Kraków, 2015. S. 337–340; Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАІЛ України). Ф. 451. Оп. 2. Спр. 69. Арк. 51.

¹⁰ Державний архів Львівської області (Держархів Львівської обл.). Ф. 26. Оп. 8. Спр. 410–411.

¹¹ Wołczański J. Wydział Teologiczny. P. 337–340.

Окрім цього, університет перевели на польську мову викладання, а всі українські кафедри зліквідували. Враховуючи ці обставини, митрополит Андрей Шептицький вирішив припинити навчання своїх студентів на богословському факультеті та почати лекції у приміщенні семінарії¹².

Варто зауважити, що 1919/1920 н. р. виявився перехідним для греко-католицьких богословів у Львові. Митрополичий ординаріат видав розпорядження про початок навчання в семінарії з листопада 1919 р. Однак лекції протривали лише кілька тижнів. Оскільки більшість приміщень зайняли польські військові, нормальне функціонування семінарії та навчання студентів виявилися неможливими – частина роз'їхалася по родинях, 16 богословів усе ж вирішили залишитися і продовжити навчання. Для них ординаріат розпорядився організувати проживання та виклади у приміщенні колишньої дяківської бурси на вул. Петра Скарги, де на той час перебував студитський монастир священномученика Йосафата – Студіон і кілька інших структур. Керувати організацією навчального процесу доручили тодішньому префекту духовної семінарії о. Івану Бучку. У такому режимі навчання протривало до червня 1920 р., тобто до закінчення другого навчального семестру¹³.

Усі ці переживання остаточно підірвали й так слабе здоров'я тодішнього ректора семінарії Йосифа Боцяна – він був змушений залишити посаду¹⁴. На 1920/1921 н. р. митрополит Шептицький призначив для семінарії нове керівництво. Ректором став василіанин о. Теодозій Галушинський – один із тих кількох українських професорів, що мали викладацький досвід на богословському факультеті університету. Інші важливі посади також поручив монахам ЧСВВ: віцектором став о. Петро Кисіль, духівником – о. Йосафат Маркевич, а сповідником – о. Павло Демчук¹⁵.

Викладацький склад А. Шептицький вибирав із тих представників греко-католицького духовенства, що мали відповідну освіту і яких зміг знайти за такий короткий час. Зокрема, отець ректор Галушинський викладав історію та екзегетику Нового Завіту. Цей самий предмет, тобто біблійні науки, Старого Завіту викладав ще один колишній професор Львівського університету – о. Тит Мишковський. Догматичних предметів навчали о. Іван Бучко, що відповідав за фундаментальну догматику, а віцектор о. Кисіль – за спеціальну. Пасторальне богослов'я читав духівник о. Маркевич, моральне й аскетичне – духівник о. Демчук, церковні обряди та літургійний спів – о. Омелян Горчинський, а катехитику і методику – о. Юліан Дзерович. Ще троє священників відповідали за такі важливі напрями, як історія Церкви (Ярослав Левицький), церковне право (Діонізій Дорожинський) і християнська філософія (Гавриїл Костельник)¹⁶.

З усіма професорами та священниками семінарії 5 листопада 1920 р. митрополит Андрей провів зустріч, на якій уклали план навчання і конкретно розділили між професорами навчальні предмети¹⁷. Перед ректоратом А. Шептицький поставив завдання поновити нормальний процес навчання і формації нових священників.

¹² Ibid.

¹³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). Zespół 14. Seria 5. Jedn. 622. F. 25, 27.

¹⁴ Куницький Л. О. Др. Й. Боцяна як ректор Духовної Семінарії. *Богословія*. 1927. Ч. 2–3. С. 82.

¹⁵ Хроніка. Іменования. *Львівські архієпархіальні відомості*. 1920. Ч. 4. С. 50.

¹⁶ Там само.

¹⁷ ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2196. Арк. 2.

Зокрема, суттєвого ремонту потребувала будівля семінарії, що серйозно постраждала внаслідок частої зміни влади. Якщо до цього додати ще й велику кількість студентів, які були колишніми військовими, та врахувати нестабільну суспільно-політичну ситуацію в Галичині, то стане зрозумілою вся складність того, що вимагав митрополит від о. Галуцинського та його помічників. Однак, попри всі труднощі та перешкоди, поступово налагодити роботу семінарії все ж вдалося¹⁸.

Набагато складніше було врегулювати статус студентів-семінаристів після того, як вони залишили богословський факультет. Оскільки семінарія – це виховний заклад, то при ній мала б існувати юридично окрема навчальна інституція. До 1919 р. роль такої для греко-католиків Львівської архієпархії, як уже зазначено, відігравав саме богословський факультет місцевого університету, який забезпечував організацію навчальної програми відповідного рівня і наймав викладачів¹⁹.

У Перемишльській єпархії, як подає місцевий шематизм, інституція такого типу не мала спеціальної назви і була записана як «науковий богословський заклад»²⁰. У Станиславові натомість навчальний заклад при місцевій семінарії називався «Богословський ліцей ім. св. Йоана Золотоустого»²¹. Однак цю назву використовували лише для внутрішньоцерковного вжитку. У відносинах із державою ліцей виступав і як науковий богословський заклад, що видно з багатьох документів, які надсилали у відповідне міністерство²².

Що ж стосується створеного закладу у Львові, то тут ситуація складніша. За час його існування для характеристики використовували різні назви: «греко-католицький богословський ліцей», «богословський факультет (виділ)», а також «studium domesticum». Зокрема, саме так його схарактеризував львівський польський часопис «Gazeta Kościelna». Подібну назву колись використовували до приватних монастирських навчальних закладів, не пов'язаних з університетами²³. Крім цього, у документах також фігурує «Богословський науковий інститут св. Йосафата» і стосується конкретного періоду існування закладу від грудня 1919 р. до червня 1920 р., коли він розташовувався у приміщенні монастиря студитів²⁴.

Однозначного розуміння специфіки та назви новоствореної інституції не було навіть серед тогочасного духовенства. Скажімо, о. Микола Вояковський, який тоді навчався у Львівській семінарії, згодом писав: «Митр. Шептицький зорганізував “Богословський факультет гр. кат. Духовного Семінара”, який після двох і пів року переіменовано на “Архієпархіяльний Богословський Ліцей” у Львові, який опісля

¹⁸ Детальніше про цей період див.: Вояковський М. Відновлення духовної семінарії у Львові: 1920–1926 (Причинок до Ректорату о. Т. Т. Галуцинського, ЧСВВ). *Записки ЧСВВ*. 1971. Т. 7. Ч. 1–4. С. 291–308.

¹⁹ Пристай М. Львівська греко-католицька духовна семінарія (1783–1945). Львів, 2003.

²⁰ В оригіналі – «наукове богословське заведення». Див.: Шематизм греко-католицького духовенства злучених єпархій Перемиської, Самбірської і Сянницької на рік Божий 1936. Перемишль, 1936. С. 19.

²¹ Шематизм всего клира греко-католицької єпархії Станиславівської. Станиславів, 1938. С. 17.

²² AAN. Zespół 14. Seria 5. Jedn. 630.

²³ Wśród greko-katolików. *Gazeta Kościelna*. 1929. 27 жовтня. С. 494–495.

²⁴ AAN. Zespół 14. Seria 5. Jedn. 622. F. 27.

переорганізовано на Богословську Академію»²⁵. Однак, наприклад, у січні 1927 р. у греко-католицькому часописі «Нива» виходить стаття «В обороні чести нашого Богословського Виділу»²⁶. Таку саму назву зафіксовано і в шематизмі Львівської архієпархії за 1928 р.²⁷

Відомо принаймні дві ознаки, які богословський науковий заклад у Львові запозичив від університетів. Перша – наявність квестора, про що у звіті про фінансовий стан семінарії за 1921–1924 рр. згадує ректор о. Галушинський: «При Семінари існує Архієпархіяльний Богословський Ліцей, де занятих 14 Отців Професорів і особний урядник-квестор для ведення канцелярії»²⁸. Друга – професори у Львові мали свого декана. Важко сказати, які в нього були права й обов'язки (можливо, ця посада була формальною), однак такий титул точно використовувався. Відомі імена принаймні чотирьох осіб, які обіймали цю посаду, – у різних документах вказані: о. Спиридон Кархут²⁹, о. Гавриїл Костельник³⁰, о. Теодозій Галушинський³¹ та о. Йосиф Сліпий³².

Про офіційний статус богословського закладу більше можна дізнатися з листа його викладачів до митрополита, датованого 12 березня 1926 р. Вони пишуть, що з 1919 р. підготовка майбутнього духовенства та виклади для семінаристів відбуваються при духовній семінарії, науковий рівень викладів відповідає вимогам університетських факультетів і єпархіяльних богословських ліцеїв й цю освіту визнають за кордоном, куди їдуть студенти продовжувати навчання. Водночас, за їхніми словами, виникають проблеми з визнанням зі сторони влади, зокрема кураторії Львівського шкільного округу. Наприкінці конкретно вказана причина проблеми – фактично цей навчальний заклад функціював, але юридично його не існувало. Для того щоби таку структуру визнала держава, автори листа попросили митрополита видати офіційну грамоту про створення при духовній семінарії у Львові архієпархіяльного богословського факультету та домогтися його визнання перед владою³³.

Аби розібратися в ситуації та зрозуміти причини такої невизначеності, варто повернутися до моменту, коли розпочалися зміни. Отож у 1919 р. митрополит Шептицький був змушений забрати своїх студентів-богословів та організувати для них окреме навчання (на вимушеності таких кроків неодноразово наголошувалося)³⁴. Водночас українці в Галичині, попри складне політичне становище, вирішили продовжити боротьбу за власні права, зокрема й за право молоді на освіту. 12 вересня 1919 р. відбулися загальні

²⁵ Вояковський М. Відновлення духовної семінарії...

²⁶ Редакція. В обороні чести нашого Богословського Виділу. *Нива*. 1927. Ч. 1. С. 10–24.

²⁷ Шематизм греко-католицького духовенства Львівської архієпархії на рік 1928. Львів, 1928. С. 10.

²⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 1. Спр. 175. Арк. 1.

²⁹ Там само. Оп. 2. Спр. 59. Арк. 3.

³⁰ В обороні чести нашого Богословського Виділу; ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 41.

³¹ Там само. Оп. 1. Спр. 94. Арк. 1–2.

³² ЦДІАЛ України. Ф. 201. Оп. 46. Спр. 2164. Арк. 63.

³³ ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 1. Спр. 223. Арк. 2.

³⁴ Наприклад, у питанні коштів, необхідних для роботи семінарії, митрополичий ординаріат повідомляв: «Ректорат є приневолений у власнім заряді організувати богословські студія, оплачувати професорів та закуповувати наукові підручники». Див.: В справі оплати на удержання питомців в гр. кат. духовнім семінарії у Львові. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1921. Ч. 3. С. 5.

збори Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ), пов'язані з першими спробами забезпечити можливість здобувати вищу освіту українською мовою. У протоколі цього засідання є запис, де згадано і греко-католицький навчальний заклад, який лише напередодні створив Шептицький: «Др. Щурат реферує справу Університетських Курсів, які мало б уладити Наук. Товариство в обсягу двох факультетів, історично-філософічного і правничого; в зв'язи з тим стояв би теологічний факультет, організований митр. Шептицьким»³⁵. Малоімовірно, що такі твердження з'явилися без попереднього узгодження з митрополитом. Судячи із зазначеного запису, Андрей Шептицький погоджувався з тим, щоб заснована навчальна інституція стала в майбутньому окремим богословським факультетом, який мав увійти до складу українського університету.

Подібне бачення ситуації було поширене і серед представників української громадськості. Зокрема, аналізуючи відносно недавнє минуле, автор статті в газеті «Діло», датованої 1929 р., писав: «Для богословської молоді покликує о. Митрополит до життя в мурах духовної семінарії тимчасово богословський виділ в надії, що з хвилиною заснування публичного українського університету у Львові ввійде він у склад будучого університету»³⁶.

Спроби пов'язати створену інституцію з гіпотетичним українським університетом у Львові були. Наприклад, цікавий проєкт у польському парламенті в лютому 1926 р. представили депутати Української парламентської репрезентації. Окрім інших вимог, він передбачав створення в університеті двох богословських факультетів – греко-католицького і православного та виділення коштів на утримання 10 професорів для кожного³⁷.

Однак, як відомо, домогтися заснування у Львові власного університету, до якого міг би бути доєднаний греко-католицький богословський заклад, українці так і не змогли³⁸. Відповідно, й ідея про перетворення цієї інституції на повноцінний богословський факультет при українському університеті з власним статутом і державним визнанням, теж не була зреалізована. Курси, які започаткували ж українці, мусили проводити нелегально й вони були відомі як «таємний університет»³⁹. Проте жодного юридичного стосунку до цього закладу греко-католицький ліцей не мав. Йосиф Сліпий у спогадах про університет писав: «У Львівській семінарії був номінальний факультет з огляду на тайний український університет, з яким він не мав жодних зв'язків»⁴⁰.

Усвідомлюючи примарність українських спроб добитися від польського уряду прав на створення у Львові окремого університету, Шептицький ще 1923 р. почав шукати інших шляхів вирішення проблеми підготовки майбутніх греко-католицьких священників і розвитку східнохристиянських богословських наук. Уже на початку року, після того, як Рада послів Антанти остаточно визнала право Польщі на контроль над Галичиною, митрополит спробував досягти порозуміння з урядом за допомогою

³⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 38. Арк. 1; ЦДІАЛ України. Ф. 310. Оп. 1. Спр. 2 Арк. 1.

³⁶ Греко-катол. Богословська Академія у Львові (3 нагоди її відкриття). *Діло*. 1929. 16 жовтня. С. 2.

³⁷ За український університет. Законопроект Українського Сеймового Клубу. *Діло*. 1926. 11 лютого. С. 1.

³⁸ Пор.: ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 2. Спр. 158. Арк. 83.

³⁹ Більше про історію змагань українців за створення у Львові окремого університету див.: Мудрий В. Боротьба за огнище української культури в західних землях України. Львів, 1923.

⁴⁰ Пор.: Сліпий Й. Спомини. Львів, 2014. С. 131; Греко-католицька богословська академія у Львові в першій трьохлітній своїй історії (1928–1931). Львів, 1932. С. 56.

посередника – апостольського візитатора о. Джованні Дженоккі (Giovanni Genocchi)⁴¹, якого прислав Апостольський престіл для аналізу ситуації та актуального стану Галицької греко-католицької митрополії. Шептицький пропонував визнати наявну наукову інституцію, яка діяла при греко-католицькій духовній семінарії, автономним богословським факультетом, окремим від Львівського університету, та надати йому всі академічні права. Польська влада на таку ініціативу відповіла відмовою. Було лише запропоновано створити при богословському факультеті Львівського університету кілька нових кафедр, якщо митрополичий ординаріат зможе аргументувати необхідність вивчення греко-католицькими семінаристами якихось додаткових предметів, відсутніх на факультеті⁴².

Одночасно Андрей Шептицький намагався діяти і через Рим. Ситуація, що виникла у Львові 1919 р., знову зробила актуальною його давню мрію про започаткування в цьому місті вищих богословських студій для католиків східного обряду⁴³. У січні 1923 р. він написав до Конгрегації Східних Церков листа, в якому описав ситуацію, що склалася у Львові з підготовкою майбутніх греко-католицьких священників, та попросив на основі єпархіальної богословської школи, що діяла при Львівській семінарії, декретом цієї конгрегації та з благословення папи утворити Богословську академію⁴⁴. Письмової відповіді митрополит не отримав, що спонукало його в липні того самого року написати другого, у якому він повторив своє прохання. При цьому митрополит зазначив, що хоче врахувати зауваження візитатора Дженоккі, що у Львові не викладають схоластичної філософії та запропонував у майбутній академії створити окрему кафедру⁴⁵ для її вивчення⁴⁶.

⁴¹ Див.: Choma G. La visita apostolica del padre Giovanni Genocchi in Galizia (Ucraina Occidentale) nell'anno 1923. *Analecta Ordinis S. Basilii Magni* / ed. A. Welykyj. Roma, 1960. Vol. III. Fasc. 3–4. P. 492–512.

⁴² Мудрий В. «Під знаком нелегалізації». Причинки до історії Українського Високого Шкільництва у Львові. (Продовження). *Діло*. 1924. 4 січня. С. 2.

⁴³ На сьогодні відомо принаймні про дві ініціативи митрополита Шептицького в період до початку Першої світової війни, які стосувалися створення власного богословського закладу. Про першу дізнаємося з листа Станіслава Сопуха (Stanisław Sopuch), римо-католицького священника та провінціала єзуїтів у Польщі, написаного 1926 р. до польського нунція Лоренцо Лаурі (Lorenzo Lauri). Зокрема, о. Сопух пише, що Шептицький ще 1905 р. просив Апостольський престіл про створення у Львові для греко-католиків окремих вищих богословських студій. Однак, як подає автор листа, цього не вдалося досягнути через опір місцевих римо-католицьких єпископів. Очевидно, невдача не зупинила митрополита, оскільки у грудні 1908 р. він зробив нову спробу та написав листа з аналогічним проханням у Конгрегацію освіти. 23 квітня 1909 р. Шептицькому надіслали відповідь, у якій вказано, що у Львові вже існує заклад, де вивчають богослов'я та який має повноваження надавати і наукові ступені, охопно з докторськими. За словами авторів листа, в одному місті конгрегація не може створювати два аналогічні навчальні заклади. Поп.: L'archivio della Congregazione per le Chiese Orientali (ACO). Ruteni, 53. Pos. 480/28. Fol. 7a, Sopuch–Lauri, 1926; ACO. Ruteni, 53. Pos. 480/28. Fol. 19, Congregazione degli Studi–Sheptytskyi, Roma, 23.04.1909 (copia, allegato V).

⁴⁴ ACO. Ruteni, 53. Pos. 480/28. Fol. 1rv, Sheptytskyi–Papadopulos, Roma, 17.01.1923.

⁴⁵ Андрей Шептицький справді відповідально поставився до цього зауваження. У серпні 1924 р. він видав окреме розпорядження, в якому, зокрема, зазначив, що при викладанні християнської філософії викладачі мають триматися системи св. Томи Аквінського та використовувати відповідні підручники латинською мовою. Див.: ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 2. Спр. 51. Арк. 13.

⁴⁶ ACO. Ruteni, 53. Pos. 480/28. Fol. 2rv, Sheptytskyi–Tacci, Roma, 09.07.1923.

Наполегливість Шептицького дала результат – він одержав відповідь на своє прохання: у конгрегації готові розглянути таку ідею, однак для цього митрополит спершу має надати більше інформації про наукові й людські ресурси, якими володіють греко-католики у Львові. Зокрема, він повинен був детально відповісти на чотири запитання: які предмети викладають львівським семінаристам, скільки годин у тиждень виділяється на кожен із них, які підручники при цьому використовують і, найголовніше, які професори на актуальний момент задіяні і які наукові титули вони мають⁴⁷? Невідомо чому, однак серед документів конгрегації відповіді митрополита немає. Головною причиною могло стати те, що Шептицький всі зусилля спрямував, щоб уможливити своє повернення з Рима до Галичини⁴⁸.

У 1925 р. на конференції греко-католицьких єпископів Галицької церковної провінції було прийняте спільне рішення утворити у Львові вищий богословський навчальний заклад, єдиний для всіх єпархій: «Ухвалено для добра і розвитку католицької віри і церкви в українському народі, піднесення його духовної культури й забезпечення перед нездоровими впливами протикатолицькими сучасного життя дати почин на основаня католицького університету у Львові. В тій цілі ухвалено вислати відповідне письмо до Апостольського Престола і упрощення Ексселенцію Митрополита до започаткованя підготовчої акції організаційної»⁴⁹.

Можливо, що саме з цими процесами була частково пов'язана і зміна ректорату у Львівській семінарії, що відбулася на початку 1926 р.⁵⁰. У січні того року митрополит Шептицький призначив ректором о. Сліпого⁵¹, який на той момент був семінарийним префектом і вже протягом кількох років викладав догматику в богословському ліцеї при семінарії⁵².

Новий ректор, який раніше вже показав себе як редактор новоствореного часопису «Богословія» та займався написанням статуту для планованого Богословського наукового товариства, майже відразу ж взявся до справи реформи та вдосконалення духовної освіти в архієпархії. Так, вже у травні 1926 р. о. Сліпий готував установчі документи⁵³ нового навчального закладу: «Працюю тепер над зміною Семинар. Статутів, бо в багатьох вже перестарілі. Рівнож роблю начерк статутів для “Митропол.

⁴⁷ Ibid. Іrv, Papadopoulos-Sheptytskyi, Roma, 23.07.1923.

⁴⁸ Див.: Марунчак М. Митрополит Андрей Шептицький на Заході (1920–1923). Вінніпег; Едмонтон, 1981. С. 39–45.

⁴⁹ Конференція XXXV дня 8 мая 1925. *Конференції архієреїв Української Греко-Католицької Церкви (1902–1937)* / ред. А. Кравчук. Львів, 1997. С. 79.

⁵⁰ Інакше це пояснити важко, оскільки, як свідчать документи, ще в червні 1925 р. митрополит Шептицький планував продовжити урядування о. Галушинського. У будь-якому разі, монахи ЧСВВ відіграли важливу позитивну роль в житті духовної семінарії у Львові, взявши на себе відповідальність за керівництво нею у важкий повоєнний час. Див.: ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 2. Спр. 69. Арк. 63.

⁵¹ Хроніка. Іменування. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1926. Ч. 1. С. 18.

⁵² ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 294. Арк. 1.

⁵³ Саме з його ініціативи перед цим, у березні 1926 р., було написано листа викладачів богословського ліцею до митрополита Шептицького, про який уже згадано, де зазначалася необхідність затвердження формального статуту цього навчального закладу.

Богосл. Виділу», згл[ядно] для “митроп. богосл. академії”. Їх проекти, по повероті Ексцеленції предложу до справлення і ласкавого затвердження»⁵⁴.

Також о. Сліпий із благословення митрополита після майже трирічної перерви знову підняв справу акредитації Апостольською столицею богословського навчального закладу для українців. Для цього він приїхав до Рима та 3 травня 1926 р. написав листа до кардинала Луїджі Сінчеро (Luigi Sincero), секретаря Східної конгрегації. У ньому ректор пригадав клопотання митрополита Шептицького та знову попросив згоди на утворення у Львові Богословської академії. Головною причиною автор листа назвав користь для унійної праці, зокрема серед православних українців. Відповідно, освіта в ній мала би бути особливо спрямована на вивчення східнохристиянського богослов'я⁵⁵.

Ректорові Сліпому в Римі повідомили, що підтримка ідеї створення у Львові богословського навчального закладу іншими греко-католицькими єпископами суттєво збільшить шанси на затвердження цього проєкту⁵⁶. 30 листопада 1927 р. отець ректор від імені деканату греко-католицького богословського факультету у Львові написав листа до владик, що мали зібратися у грудні на I Загальну конференцію греко-католицьких єпископів із різних країн світу (не лише з Галичини, а й із Мукачівської, Пряшівської, Крижевацької єпархій, США, Канади та Болгарії). У ньому Сліпий просив, щоб єпископи звернулися спільно до Апостольського престолу з проханням про створення у Львові Богословської академії. За його словами, великих труднощів із її створенням не мало виникнути, оскільки вже був готовий проєкт статутів і було можливо швидко провести відповідні габілітації⁵⁷.

Учасники конференції дослухалися до прохання о. Сліпого. Зокрема, 24-й, передостанній, пункт рішень, які мали надіслати до Рима, стосувався заснування у Львові на основі Львівської духовної семінарії та її богословського факультету вищої богословської школи, яка мала б можливість надавати академічні ступені. При цьому наголошено, що статут навчального закладу буде розпрацьований у погодженні з усіма єпископами та юридично затверджений Апостольським престолом. Після дискусій всі єпископи, крім Станіславівського владика Григорія Хомишина, підписали цей документ⁵⁸.

Попри прийняте спільне рішення, що саме з Рима має йти ініціатива у фундуванні нового закладу, в офіційному віснику Львівської греко-католицької архієпархії «Львівських архієпархіяльних відомостях» за 1 березня 1928 р. митрополит Шептицький розпорядився опублікувати документ, який, фактично, давав початок існуванню такої інституції – Статут греко-католицької Богословської академії у Львові. Як було зазначено в додатковому коментарі, поданому після нього, статут одобрив митрополичий ординаріат за тиждень до цього – 22 лютого 1928 р.⁵⁹. Обговорення ж відбулося ще раніше. 11 листопада 1927 р. у митрополичих палатах відбулися збори

⁵⁴ ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 345. Арк. 46.

⁵⁵ АСО. Ruteni, 53. Pos. 480/28. Fol. 4rr, Slipyi-Sincero, Roma, 03.05.1926.

⁵⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 345. Арк. 56.

⁵⁷ ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 1. Спр. 25. Арк. 1.

⁵⁸ АСО. Ruteni, 53. Pos. 1/28. Fol. 12, Decreta conferentiae episcoporum ruthenorum, Leopoli, 06.12.1927.

⁵⁹ Статут греко-католицької богословської академії у Львові. *Львівські архієпархіяльні відомости*. 1928. Ч. 2. С. 14–21.

Богословського наукового товариства. Серед інших, члени обговорили і питання академії. Після тривалої дискусії учасники погодилися, що створення такого наукового закладу, як академія, необхідне для розвитку серед греко-католиків богословської науки та підготовки відповідних кадрів⁶⁰. 24 листопада члени митрополичої консисторії підтримали це рішення й одногосно висловилися за заснування закладу, а 17 грудня комісія у складі Йосифа Сліпого, Тита Мишковського та Миколи Чубатого продискутувала статут, розпрацьований раніше. Лише після цього митрополит у лютому 1928 р. затвердив його й опублікував у віснику⁶¹.

Фактично, з жовтня 1928 р. Богословська академія розпочала діяльність⁶². Однак процес налагодження нормальної роботи був достатньо складним і потребував часу. Так, наступні після публікації статуту півтора року приділили різним організаційним заходам, зокрема вибранню керівництва, викладачів⁶³ і проведенню їхньої габілітації. Врешті, 6 жовтня 1929 р. відбулося урочисте офіційне відкриття академії, за участі численного духовенства й українських громадських і політичних діячів⁶⁴.

Отож на початку 1928 р. було опубліковано статут навчального закладу та задекларовано ідею створення Богословської академії. Фактично, це можна вважати закінченням періоду *sede vacante*, діяльності богословського ліцею при Львівській семінарії, який не мав ні власного статуту, ні чітко визначеного статусу. Цей перехідний період, однак, відіграв важливу роль, оскільки дав можливість підготуватися до нового етапу в розвитку богословської освіти серед греко-католиків, не перериваючи процесу виховання та формування майбутнього духовенства.

REFERENCES

- Androkhovych, A. (1921). Lvivske «Studium Ruthenum». *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka*, 131, 123–195 (in Ukrainian).
- Hentosh, L. (2015). *Mytropolyt Sheptytskyi: 1923–1939. Vyprobuvannia idealiv*. Lviv (in Ukrainian).
- Hreko-katolytska Bohoslovska Akademiia u Lvovi (Z nahody yii vidkryttia). (1929). *Dilo*, 230 (in Ukrainian).
- Hreko-katolytska Bohoslovska akademiia u Lvovi v pershim trokhlyttiu svoioho istnuvannia (1928–1931). (1932). Lviv (in Ukrainian).
- Kashchak, I. (2007). *Vykhovannia ukrainskoho hreko-katolytskoho sviashchennyka (1882–1946)*. Lviv (in Ukrainian).
- Khronika. Imenovannia. (1920). *Lvivski arkhieparkhialni vidomosti*, 4 (in Ukrainian).
- Khronika. Imenovannia. (1926). *Lvivsko-Arkhieparkhialni Vidomosti*, 1 (in Ukrainian).

⁶⁰ Пор.: Науковий Збір Богословського Наукового Товариства у Львові. *Діло*. 1927. 25 листопада. С. 3.

⁶¹ ЦДАЛ України. Ф. 201. Оп. 46. Спр. 2164. Арк. 63; Греко-католицька богословська академія у Львові... С. 9–10.

⁶² ЦДАЛ України. Ф. 451. Оп. 1. Спр. 135. Арк. 1–4.

⁶³ Конкурс на посади професорів в гр.-кат. Богословській Академії у Львові. *Львівсько-архієпархіяльні відомости*. 1928. Ч. 5. С. 13.

⁶⁴ З церковного життя. Відкриття греко-катол. Богословської Академії у Львові. *Діло*. 1929. 9 жовтня. С. 4.

- Konkurs na posady profesoriv v hr.-kat. Bohoslovskii Akademii u Lvovi. (1928). *Lvivsko-arkhiieparkhiiialni vidomosti*, 5 (in Ukrainian).
- Kravchuk, A. (Ed.) (1997). Konferentsii arkhiiereiiv Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy (1902–1937). Lviv (in Ukrainian).
- Kunyskyi, L. (1927). O. Dr. Y. Botsian yak rektor Dukhovnoi Semynarii. *Bohosloviia*, 2–3 (in Ukrainian).
- Kyrychuk, O. (2017). Lvivska dukhovna seminariia UHKTs ta Bohoslovska akademiia pid kerivnytstvom rektora Yosyfa Slipoho (1926–1939 rr.). *Istoriia religii v Ukraini: Naukovyi shchorichnyk*, 27 (in Ukrainian).
- Lytvyn, M., Naumenko, K. (1995). *Istoriia ZUNR*. Lviv: Olir (in Ukrainian).
- Marunchak, M. (1981). *Mytropolyt Andrei Sheptytskyi na Zakhodi (1920–1923)*. Winnipeg; Edmonton (in Ukrainian).
- Marusyn, M. (1943–1963). Pohliad na vykhovannia kandydativ dukhovnoho stanu na Ukraini. *Bohosloviia*, 21–24 (in Ukrainian).
- Mudryi, V. (1923). *Borotba za ohnyshche ukrainskoi kultury v zakhidnykh zemliakh Ukrainy*. Lviv (in Ukrainian).
- Mudryi, V. (1924, Sichen 4). «Pid znakom nelegalshchyny». Prychynky do istorii Ukrainskoho Vysokoho Shkilnytstva u Lvovi. (Prodovzhennia). *Dilo*, 4 (in Ukrainian).
- Naukovyi Zbir Bohoslovskoho Naukovoho Tovarystva u Lvovi. (1927). *Dilo*, 263 (in Ukrainian).
- Prystai, M. (2003). *Lvivska hreko-katolytska dukhovna seminariia (1783–1945)*. Lviv (in Ukrainian).
- Shematyzm hreko-katolytskoho dukhovenstva Lvivskoi arkhieparkhii na rik 1928. (1928). Lviv (in Ukrainian).
- Shematyzm vseho klyra hreko-katolytskoi eparkhii Stanyslavivskoi. (1938). Stanyslaviv (in Ukrainian).
- Shematyzm hreko-katolytskoho dukhovenstva zluchenykh eparkhii Peremyskoi, Sambirskoi i Sianitskoi na rik Bozhyi 1936. (1936). Peremyshl (in Ukrainian).
- Skira, Yu. (2016). Pozytyiia Hreko-Katolytskoi Tserkvy u zmahanniakh za vyshchu natsionalnu osvitu v Halychyni u 1900–1939 rokakh. *Ukraina–Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist*, 9 (in Ukrainian).
- Statut hreko-katolytskoi bohoslovskoi akademii u Lvovi. (1928). *Lvivski arkhieparkhiiialni vidomosti*, 2 (in Ukrainian).
- Slipyi, Y. (2014). *Spomyny*. Lviv (in Ukrainian).
- V oboroni chesty nashoho Bohoslovskoho Vydilu. (1927). *Nyva*, 1 (in Ukrainian).
- Voiakovskiy, M. (1971). Vidnovlennia dukhovnoi seminarii u Lvovi: 1920–1926 (Prychynok do Rektoratu o. T. T. Halushchynskoho, ChSVV). *Zapysky ChSVV*, 7 (in Ukrainian).
- V spravi oplaty na uderzhannia pytomtsiv v hr. kat. dukhovnim semynary u Lvovi. (1921). *Lvivsko-Arkhieparkhiiialni Vidomosti*, 3 (in Ukrainian).
- Wśród greko-katolików. (1929). *Gazeta Kościelna*, 43 (in Ukrainian).
- Za ukraïnskyi universytet. Zakonoproiekt Ukrainskoho Soimovoho Kliubu. (1926). *Dilo*, 31 (in Ukrainian).
- Z tserkovnoho zhyttia. Vidkryttia hreko-katol. Bohoslovskoi Akademii u Lvovi. (1929). *Dilo*, 224 (in Ukrainian).

Choma, G. (1960). La visita apostolica del padre Giovanni Genocchi in Galizia (Ucraina Occidentale) nell'anno 1923. (A. Welykyj, Ed.) *Analecta Ordinis S. Basilii Magni vol. III fasc. 3–4*. Roma (in Italian).

Redzik, A. (Ed.). (2015). *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*. Kraków: Wysoki Zamek (in Polish).

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1918–1933). (1934). Lwów (in Polish).

Vasyl HARANDZHA

Junior Research Fellow

Institute of History of the Church

Ukrainian Catholic University

PhD student (STD)

Theology-Philosophy Faculty

Ukrainian Catholic University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0294-9231>

e-mail: vasyl.harandzha@ucu.edu.ua

**DIFFICULT WAY OF FORMATION:
THE THEOLOGICAL LYCEUM IN LVIV AS A «FORERUNNER»
GREEK-CATHOLIC THEOLOGICAL ACADEMY
(1919–1928)**

The presented article examines the activities of the theological lyceum in Lviv, which was the predecessor of the greek-catholic theological academy. This academy is a promising educational project started by Metropolitan Andrey Sheptytskyi and rector of the archdiocesan seminary priest Yosyf Slipyi – was created and started its work in 1928–1929. Until the end of its existence, due to unfavorable social and political circumstances, it was never able to receive official accreditation either from the Polish state or from the Roman Apostolic See. However, despite this, the theological academy left a noticeable mark in the history not only of greek-catholics, but also of ukrainians as a whole.

After the collapse of Austria-Hungary at the end of 1918 and the subsequent defeat of the army of the West Ukrainian People's Republic, Eastern Galicia came under the rule of Poland. Various punitive and restrictive measures were applied to ukrainians who did not agree with this development of events. This also applied to the opportunity to obtain higher education. Taking into account all the above facts, galician greek-catholic Metropolitan Andrei Sheptytskyi was forced to stop the education of his seminarians at the theological faculty of Lviv University and organize private lectures for them at the theological seminary. In the future, he planned to realize his old dream and create a full-fledged theological educational institution for eastern catholics in Lviv, but the realization of such a plan required more time. The study shows that theological lyceum became an intermediate stage that allowed to pass the crisis period and to continue the formation and scientific training of future greek-catholic priests.

Keywords: higher education, Theological Academy, theological seminary, Ukrainian Greek-Catholic Church, Andrei Sheptytskyi, Yosyf Slipyi.